

PRIMERJAVA GLASOSLOVJA V ROKOPISIH O ANTIKRISTU

Eva Trivunović

Ljubljana
evka32@gmail.com

DOI:10.4312/Obdobja.36.311-319

V prispevku sta primerjana dva rokopisa o Antikristu, in sicer rokopis *Antichrsta Shiullenie ali Lebn Antechrista* iz leta 1767, ki je najstarejši ohranjen rokopis o Antikristu v slovenščini, in rokopis *Shiulenje, regierenga inu smert Antikrista* iz leta 1790. Oba sta nastala na Koroškem in sta vsebinsko enaka, zaradi česar sta za primerjavo še posebej zanimiva. Obravnavani so predvsem narečni vplivi in vpliv takratne knjižne norme na področju glasoslovja.

rokopisi, slovensko slovstvo, dialektologija, zgodovinsko jezikoslovje, glasoslovje, Antikrist, 18. stoletje

The paper compares two manuscripts on the Antichrist: *Antichrsta Shiullenie ali Lebn Antechrista* from 1767, the oldest known manuscript on the Antichrist in Slovene, and *Shiulenje, regierenga inu smert Antikrista* from 1790. They have similar content and both are from the Koroška region, which makes it interesting to compare them. The paper mainly focuses on dialect influences and influences of the written norm of the time in the field of phonology.

manuscripts, Slovene literature, dialectology, historical linguistics, phonology, Antichrist, 18th century

1 Uvod

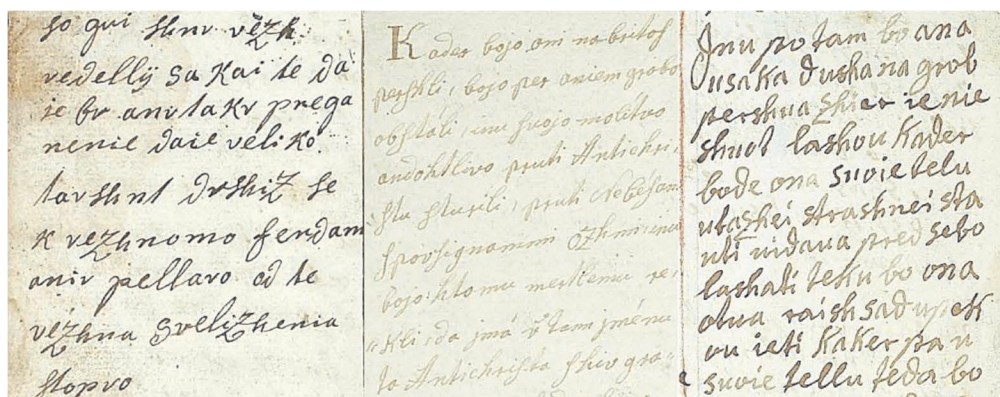
V 17., 18. in 19. stoletju je bila slovenska rokopisna tradicija močno razvita. Na Koroškem, kjer se je ljudska kulturna ustvarjalnost najbolj razvila (Pogačnik 1995: 141), so preprostim ljudem, ki so se ukvarjali s pisanjem, nadeli ime bukovniki. Bukovniki so bili torej predvsem kmečkega in obrtniškega stanu, s svojim delovanjem so med ljudmi razširjali slovenska ljudska besedila različnih vsebin (npr. religioznih, apokrifnih in mističnih), njihova dela pa so bila narečno obarvana in jezikovno neustaljena (Maurer-Lausegger 2016: 35). Že v 17. stoletju so na Koroškem začeli skrivaj prepisovati protestantske knjige, v katerih se je ohranil jezik slovenskih protestantskih piscev, vendar so v prepisih že vidni glasovi in oblike tamkajšnjih narečij. Če so bili v stiku s protestantskimi knjigami in spisi ter katoliškimi *Evangeliji in listi*, so bolj sledili Bohoričevemu pravopisu kot svojemu narečju (Kotnik 1952: 86–87). Bukovniška dejavnost je bila izrednega pomena tudi z jezikovnega vidika, saj »je vzdrževala jezikovno in pravopisno zvezo s XVI. stoletjem« (Pogačnik 1995: 141).

Zelo pogosta tema rokopisov je bil tudi prihod Antikrista in konec sveta. Rokopisi o Antikristu so nastali predvsem zaradi eshatološkega¹ razloga. Nemški izvirnik, ki so ga pisci prevajali in prirejali, je napisal pater Dionizij Luksemburški in nosi naslov: *Leben Antichristi oder ausführliche, gründliche und historische Beschreibung von der zukünftigen Dingen der Welt* (Kotnik 1952: 90). Delo je bilo izredno priljubljeno, saj je bilo slikovito napisano, imelo pa je tudi močno protizidovsko tendenco. Ljudstvu je bila snov izjemno zanimiva, predvsem v vojnih časih, ko so pričakovali prihod Antikrista in s tem povezan konec sveta. Povod za naše rokopisne prevode bi bila lahko tridesetletna vojna (1618–1648). Še posebej v 18. stoletju je bilo to verovanje močno razširjeno ne samo pri nas, temveč po večjem delu Evrope (Kotnik 1944: 415).

Po Kotniku (1944: 415–424) je rokopisov o Antikristu pri nas vsaj 13, podobno navaja tudi Ogris (1998: 447), ki zapiše, da je bilo po mnenju strokovnjakov po Koroškem in na Slovenskem razširjenih približno 15 različic. Prvi rokopisi so nastali na Koroškem in se nato širili po Dravski kotlini na Štajersko in na drugi strani preko Gorenjske v Ljubljano in nato na Dolenjsko (Grafenauer 1973: 216).

2 O rokopisih

V članku sta primerjana dva rokopisa o Antikristu. Prvi je nastal leta 1767 na področju rožanskega narečja in je najstarejši ohranjeni rokopis o Antikristu pri nas. Rokopis je leta 1902 našel duhovnik Štefan Singer v Logi vasi (Kotnik 1944: 416). Danes ga hrani Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem (KOK). Rokopis je ilustriran, a žal ni ohranjen v celoti, ohranjenih je 190 listov, vendar je tudi med temi veliko poškodovanih. Rokopis je razdeljen na 50 poglavij, na koncu pa sledi še 35 strani dolg tekst o poslednji sodbi. Na prvem listu je kot avtor prevoda zapisan Matija Žegar. Po mnenju Ogrisa (1998: 454) je pisec rokopisa Matija Žegar iz Plešerke (Plescherken), ki je živel v času od leta 1734 do 1798, *Antikrista* pa

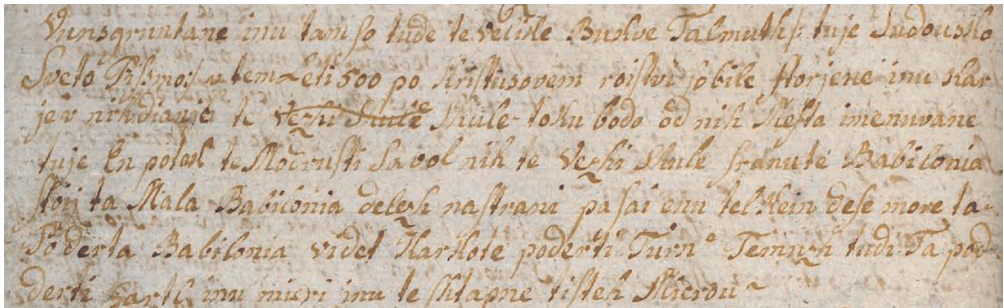

Slika 1: Tri pisave starejšega rokopisa

¹ Eshatologija je »teol. nauk o poslednjih rečeh, ki teološko razmišlja o koncu sveta in človeštva in o usodi posameznika« (Javornik idr. 1997: 1019).

je zapisal v starosti 33 let. Vendar pri rokopisih iz te dobe ne moremo z gotovostjo reči, da je avtor oz. prepisovalec besedila res tisti, ki je zapisan v uvodu rokopisa. Avtorstvo je bilo takrat pojmovano drugače in povsem možno bi bilo, da je prepisovalec prepisal cel rokopis, vključno z imenom in priimkom prvotnega pisca. Večina bukovniških besedil se je namreč med ljudstvom širila anonimno vsaj do 19. stoletja. »Zavest o avtorstvu se izjemoma močneje poraja šele pri Andreju Schusterju Drabosnjaku (1768–1825), ki je v večini svojih del zabeležil svoje ime« (Maurer-Lausegger 2016: 39). Poleg tega so ta rokopis o Antikristu zapisale tri roke, torej trije različni prepisovalci, zato avtorstvo težko pripišemo le eni osebi (tj. Matiji Žegarju).

Drugi rokopis je iz leta 1790, na naslovnem listu je kot prepisovalec naveden učitelj iz Koroške. Rokopis je napisala ena roka, ohranjenih je vseh 105 listov in ni ilustriran. Kje in kdaj so ga našli, ni znano. Rokopis hrani Koroški deželni arhiv, opis rokopisa in digitalni faksimile pa sta dostopna v Registru slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja (RSR Ms 017). Tudi ta rokopis ima 50 poglavij, a brez besedila o poslednji sodbi.

Slika 2: Odlomek mlajšega rokopisa

Pisec mlajšega rokopisa že v uvodu pove, da gre za drugo in izboljšano verzijo teksta. Podobno mnenje najdemo tudi na zadnji strani (folij 105r), ki nam pove veliko zanimivega o piscu tega rokopisa in o njegovem mnenju o rokopisu, ki ga je imel za predlogo.² Zaveda se, da je napravil veliko napak in prosi bralca, naj mu jih odpusti. Nadaljuje, da je bil pisec prejšnjega rokopisa »slab Slovenec«, ker je uporabljal veliko nemških tujk in popačenk. Te je on poskušal popraviti in jih nadomestiti s slovenskimi besedami. Pravi tudi, da se je prejšnji pisec »držal govora svojega kraja«, torej da je pisal v narečju in tudi to označuje kot slabo. Meni, da je to on izboljšal. Rokopis iz leta 1790 naj bi bil torej bliže osrednjeslovenskemu jeziku oz. takratni osrednjeslovenski pisni tradiciji, tisti iz leta 1767 pa naj bi bil bolj narečno obarvan, čeprav ni nujno, da je bil točno ta rokopis predloga tistemu iz leta 1790. Na področju glasoslovja sem preverila, kateri ima več narečnih značilnosti, ker pa sta rokopisa zelo obsežna, sem se omejila³ le na 10., 11., 12. in del 13. poglavja, saj v starejšem rokopisu to poglavje ni ohranjeno v celoti.

² Točno kateri rokopis je imel prepisovalec pred seboj, ne moremo vedeti. Kotnik (1944: 419) navaja, da se je najverjetneje zgledoval pri prepisu *Antikrista* iz leta 1769.

3 Primerjava glasoslovja

Pisec starejšega rokopisa prihaja s področja rožanskega narečja koroške narečne skupine. To potrjujejo narečni glasovni pojavi, ki so tipični za to narečje. Prisotni so tudi pojavi, ki so značilni za takratno osrednjeslovensko pisno tradicijo in se torej razlikujejo od narečja tega področja. Za pisca mlajšega rokopisa težko vnaprej sklepamo, iz katerega koroškega narečja je izhajal, saj o sebi zapiše le, da je učitelj iz Koroške.

3.1 Dolgi samoglasniki

Sistema dolgih samoglasnikov sta predstavljena v Tabeli 1.

Tabela 1: Primerjava sistemov dolgih samoglasnikov

Starejši rokopis (1767)	Mlajši rokopis (1790)
<p style="text-align: center;"><i>i</i> <i>u/v</i></p> <p style="text-align: center;"><i>ie</i> <i>ve/ue</i></p> <p style="text-align: center;"><i>e</i> <i>o</i></p> <p style="text-align: center;"><i>a</i></p>	<p style="text-align: center;"><i>i/ÿ</i> <i>u</i></p> <p style="text-align: center;"><i>ielje</i></p> <p style="text-align: center;"><i>e</i> <i>o</i></p> <p style="text-align: center;"><i>a</i></p>

Najbolj opazna razlika je odsotnost diftonga *ve/ue*⁴ v mlajšem rokopisu. Diftong *ve/ue* v starejšem rokopisu zastopa cirkumflektirani *o*, ki ima v besedilu tri reflekse: *o* samo v končnici *-ovi* (*rodovi*), *v* oz. *u* predvsem v izglasju (*tellv*, *satv*, *takv*) in najpogostejši *velue* (*bveg*). Dvojnice se pojavijo pri besedah *šola*, *bog* in *skozi* ter obrazilu *-ost*, kjer je pogostejši zapis z diftongom (*šhvle*, *per bvge*, *skvs*, *štra/hnvst* : *šhvele*, *per bvege*, *skves*, *modrvesti*). Monoftong je v starejšem rokopisu torej prisoten predvsem v izglasju; nasprotno pa v mlajšem prevladuje v vseh položajih, tudi v notranjih zlogih (*pomuzh*, *kumaj*). Dvojnice se pojavijo pri samostalniki *rod* v imenovalniku ednine (*rud* : *rod*, v ostalih sklonih je vedno *o*) in pri naglašenem obrazilu *-ost*, ki je devetkrat zapisano z *u* (*modruft*) in petkrat z *o* (*Mladoft*), v končnici *-ovi* ima tudi ta zapis z *o* (*rodove*). Razlaga takega stanja je lahko dvojna in ena druge ne izključuje: pisec mlajšega rokopisa je doslednejši in bliže osrednjeslovenski pisni tradiciji z *u* na teh mestih oz. je v času nastanka rokopisa v tistem delu rožanskega narečja, od koder mlajši pisec izhaja, že prišlo do monoftongizacije diftonga *uo* tudi v notranjih zlogih in se je pisec pri zapisovanju lahko oprl na lastni krajevni govor, kar je bolj verjetno.

Pri diftongu *ielje*⁵ ima starejši rokopis manj dvojnic, saj sta stalno dolgi *ě* in cirkumflektirani *e* dosledno zapisana z diftongom (*šhieft*, *liete*); pojavi se le ena izjema pri *ě* (*li/ě*), ki bi lahko bila tudi napaka. V mlajšem rokopisu pa se pri refleksu

³ Pri izbiri odlomka sem upoštevala dva kriterija: ohranjenost in celovitost odlomka. V obeh pogledih je bolj problematičen starejši rokopis, saj je njegov začetek izredno slabo ohranjen, veliko strani tudi manjka, tako da je to prvi daljši in v celoti ohranjen odlomek.

⁴ Izgovor drugega dela diftonga je bil gotovo polglasniški, saj diftonga *ue* ne pozna nobeno slovensko narečje.

⁵ Ta diftong oba zapisujeta z dvočrkjem *ie* ali *je*, pri čemer je bil izgovor drugega dela skoraj gotovo polglasniški, torej *i:ə*, saj za vse *ə* uporabljata grafem *e*.

za stalno dolgi *ě* pojavi več dvojnic (*po Svetu : na Svieti*), kar kaže na monoftongizacijo v *e* in enkrat v *i* (*zhiuleu*). Pri samostalniki *pesem* (*Pe/sem*) bi pričakovali diftong, vendar se obakrat pojavi zapis samo z *e*. Nedosledno je zapisovan tudi prislov *že* (*šhie : šhi*).

V starejšem se cirkumflektirani in novoakutirani *ə* v nezadnjem besednem zlogu odražata kot *e* (*den, ne/šnie*), kar je tipično za več koroških narečij, tudi rožansko (Ramovš 1935: 3; Logar 1996: 17–25). V mlajšem pa se *e* pojavlja le za novoakutirani *ə*, za cirkumflektirani pa *a* (*done/šni : dan*), verjetno pod vplivom osrednjeslovenskega (knjižnega) jezika.

3.2 Kratki naglašeni in nenaglašeni samoglasniki

Za rožansko narečje je značilno e-jevsko akanje (Ramovš 1935: 11–12). V starejšem rokopisu se pojavi popolno e-jevsko akanje, in sicer v prednaglasnih (*tallesam*) in ponaglasnih zlogih (*sieda/h, snaidaio*) ter pod kratkim naglasom (*na 'ne'*), v mlajšem pa se pojavi le v zelo omejenem obsegu: redko pri števniku in nedoločnemu členu *en*, nikalnici in predponi *ne-* ter le še v enem primeru (*oblizhjam*). O-jevsko akanje v nenaglašeni zlogih je v obeh prisotno le izjemoma, v starejšem v treh primerih (*potak, an 'on' in ad*) in v mlajšem v dveh (*rajen, potak*); le v mlajšem se pojavi tudi akanje pod kratkim naglasom (*štov, no/h : Stau, Na/h 'stol', 'nož'*).

Za mlajši rokopis so tipične dvojnice tipa *kei* in *kai* za poljubnostni zaimek *kāj*, torej s preglasom in brez njega, v starejšem pa se pojavi samo s preglasom (*kei, kej*). Pri obeh je najpogosteje delno (*še be li, svolleli, tvde; Hudizheh, senem, tude*) in popolno reduciran nenaglašeni *i* (*sveth, skves, ma; nikol, šhrok, prebivalshe*). V obeh rokopisih se pojavi zapis zaokroženega polglasnika (*ə > o*), v starejšem pred ustničnikom in zaokroženim samoglasnikom (*tomv, lopv*), v mlajšem pa tudi v zlogu le pred zaokroženim samoglasnikom (*koku, toku*). Starejši pisec polglasnika trikrat ne zapiše in tako morda označi izgovor zlogotvornih *ḡ* in *ḡ* (*of/m, lube/šn, bvern*), mlajši pisec pa polglasnik zapisuje povsem dosledno. Oba zapisujeta drugotni polglasnik, ki je nastal po onemitvi nekega drugega samoglasnika za njim (*dergazhi, aberhama; pershli, per*), in polglasnik ob nenaglašeni zlogotvornem *r* v vzglasju, in sicer za *r* (*Redezha, Rediezho; redezhe, redezhiba*). Pri vezniku *temveč* oba sledita takratni osrednjeslovenski pisni tradiciji (*temvzh, semvzh : temuzh*), podobno tudi pri besedi *začetek*, kjer polglasnik zapišeta z *i* (*sazhetik; Sazhetik*). Tej sledi starejši pisec še v dveh primerih: *dv/helli* in *Malionov*, mlajši pa ju zapiše bližje današnji normi: *De/šheli* (in *Disheli*) in *Miljonou*.

Različna zapisa se pojavita pri medponi *-ova-*: v starejšem je *o* reduciran (*malikvanie*), v mlajšem pa zožen v *u* (*prerokovanje*), kjer gre za narečni vpliv. Izglasni *-u* za *-o* je v obeh redek in nedosledno zapisan, a se v starejšem pojavi le dvakrat v besedi *veliko* (*velikv*), v mlajšem pa več kot dvajsetkrat (*dougu, zhištu, vi/oku, Moglu, Me/štu*), kar je lahko vpliv tako osrednjeslovenske pisne tradicije kot narečnega stanja.⁶ Oba zapisujeta tudi narečna *-o* za *-u* v dajalniku in mestniku ednine

⁶ Koroška narečja in tudi samo rožansko narečje za izglasni etimološki *o* danes izkazujejo *-ə* ali *-∅* (Smole 2006), v tistem času pa bi bila možna tudi vmesna razvojna oblika *-o > -u*.

samostalnikov in pridevnikov moškega spola (*turskomo, vnieh stano; kristuso, vEgipto*), kjer gre lahko za nedosledni zapis polglasnika, kar najdemo tudi v besedilih drugih koroških piscev, ali za prehod *-o* v *-u*.⁷

V starejšem rokopisu je predlogu *s/z* izjemoma dodan *i*, in sicer ko sledi beseda na *s-* (*/i slapoto*), podobno je *i* dodan tudi reducirani obliki predloga *iz* (*/isazha* 'iz vsakega'). Koroški bukvniki so polglasnik pogosto zapisovali nedosledno, in sicer kot *i* ali kot *e*; v zgoraj naštetih primerih se v rožanskem narečju (lahko) izgovarja polglasnik, zato je dodan *i*. Samo v mlajšem je predponi *z-* dodan *a* (*/amogu*), predlog *z* pa je trikrat zapisan kot *is* (*isDusho*).

Pri obeh sta končaj oz. končnica v deležniku na *-l* (*jmov, morov, govovr; pozoprou, pri/shu, podgovorou*) in v roditelju množine moškega spola (*zhrieulov; denarjou*) pogosto asimilirana v *-ov* (in redkeje zlita v *-u*). Le v starejšem prihaja do asimilacije v besedi *prav* (*prov*). Asimilirane oblike so v obeh rokopisih pogostejše od tistih brez asimilacije, vendar sta v starejšem le dva primera brez asimilacije, v mlajšem pa 25. To lahko razlagamo kot prehod od narečnih *h* knjižnim oblikam pri mlajšem piscu.

3.3 Soglasniki in soglasniški sklopi

Pisca se najbolj razlikujeta pri zapisu soglasnikov. V starejšem rokopisu je prisotno švapanje (*zhvovak, pvavaio, devo*), ki je ob gorenjskih značilno tudi za koroška narečja (Ramovš 1935: 4). V mlajšem se pojavi le enkrat (*Mi/liva*). V starejšem se pojavijo še: primer rinezma (*mief/nzah*), več asimilacij in redukcij po švapanju (*ref/ve/hov, ie bv*), diferenciacija skupine *mn* v *ml* (*iemlevali*) in redukcije soglasnikov (*of/tauleni, obarej*) v besedah, kjer v mlajšem tega ni (*Vunres/lo/hio, je bilo, imenuvali, od/tauleni, obvari*). V mlajšem rokopisu pa je v enem primeru ohranjena prvotna skupina *dl* (*Modliti*),⁸ vrstilni števniki *tretji* je v narečni obliki (*tretki*) (Ramovš 1924: 168), pri besedi *zmešnjave* je reduciran *m* (*/heshniave*) in pri *pripravljeno u* (*perpraleno*), česar v starejšem rokopisu ni. V obeh ni *h* pri glagolu *hoteti* (*ozham : ozhjejo*), vrstilni števniki *četrti* (*/htertj : /hterti*) pa prav tako v obeh izkazuje narečno stanje.

Palatalni *l̥* je v obeh rokopisih dosledno zapisovan z *l* (*semle, ludem; krala, Lubef/sen*), kar kaže na to, da je v govoru obeh piscev do takrat že otrdel, saj je to značilno za današnje rožansko narečje. Palatalni *n̥* je v starejšem zapisan z *ni* (*konie, niagovei, /shivllenia*), le ko mu sledi *i*, je zapisan samo z *n* (*nih, dianim*). Pri mlajšem piscu pa se pojavi pet različnih zapisov: *n*, *nj*, *ni*, *in* in *j*, najpogostejša sta zapisa *n* (*nega, Shmeshnave, opominala*) in *nj* (*Gledanje, njemo, Shmeshnjave*). To kaže na nedoslednost zapisovanja, saj je ista beseda zapisana na več načinov, dosledno je zapisovan le končaj *-nje*.

Prislovi so v starejšem rokopisu dosledno pisani brez poudarjalnega členka *-j* (*seda, teda, kvme*), v mlajšem pa nekateri z njim – *-j/-i* (*kumai*), nekateri brez (*/seda*)

⁷ Prehod *-u > -o* v dajalniku in mestniku ednine je značilnost gorenjskih narečij, vendar se več gorenjskih pojavov nadaljuje v koroška narečja in ta je eden izmed njih.

⁸ Ohranjenost skupine *dl* je sedaj značilnost ziljskega narečja, a v besedi *modliti* in nekaterih drugih jo je v starejšem obdobju poznalo tudi rožansko narečje (Ramovš 1924: 197).

ter nekateri včasih z in včasih brez (*teda, tedai*), kar kaže na nedosledno zapisovanje oz. vpliv osrednjeslovenskega (knjižnega) jezika. V obeh je na videz brez *-j-* zapisovan presežnik, a gre najverjetneje za asimilacijski pojav *ji > i* (*> e* oz. *ə*) in hkrati način zapisovanja (*nar vezhi, te vezhe; narto Vezhi, nar Vezhe*), saj je *j* v obrazilu *-ejši* prisoten (*nai vezhenei/hi; nar/vezhnei/hi*). V obeh rokopisih je protetični *j-* pred sprednjimi samoglasniki občasno zapisovan (*jeti : jiti*); protetični *v-* pred *u* pri besedni družini *učiti* pa je zapisovan dosledno (*vezhi, nai vezhenei/hi : Vuzhi, Vuzhenikou*), kar je značilno za rožansko narečje.

Narečna palatalizacija *k, g, h > č, j, š* pred sprednjimi samoglasniki je tipična za rožansko narečje (Logar 1996: 99). V starejšem rokopisu je pogosto prisotna za vse tri mehkonebnike (*drviemo* 'drugemu', */hi/ha, velizhe*). Skupno se pojavi v 28 primerih, le osemkrat narečna palatalizacija ni zapisana (*velike, hi/ho, drvgi*). V mlajšem se pojavi le prehod *g > j* v števniku *drugi*, in sicer v sedmih od devetih primerov pojavitve te besede (*drujemo : drugiga*). V obeh je ohranjen en primer druge praslovenske palatalizacije, in sicer prehod *k > c* v besedi *roka* v mestniku ednine (*v rozi*), kar je značilnost rožanskega narečja.

V obeh rokopisih zasledimo dva tipična koroška pojava, vendar oba v omejenem obsegu. Prvi je redukcija *b* v soglasniški skupini *br* (Ramovš 1935: 5). V starejšem ta pojav potrjuje štiri primeri (*dora, dro*), v mlajšem pa le eden (*doremu*). Drugi pojav, tj. *v* v *b* v soglasniških skupinah *zv* in *dv*, je tipičen predvsem za rožansko narečje (Ramovš 1935: 19); v obeh rokopisih je le po en primer, in sicer v starejšem za zvezo *dv* (*dbai/ti*), v mlajšem pa za *zv* (*/besto*).

4 Zaključek

Pri dolgem vokalizmu je največja razlika pri zapisovanju refleksov za *ō*, kjer ima starejši rokopis najpogosteje diftong *ve/ue*, le v izglasju že monoftong *-ul/-v*, pri mlajšem pa je že dosledno zapisan z monoftongom *u* v vseh položajih. Pri refleksih za stalno dolgi *ě* ima starejši samo eno izjemo, v mlajšem pa so tri dvojnice (*ie, e* in enkrat *i*). Pri mlajšem je monoftongov več, morda pod vplivom osrednjeslovenske pisne tradicije ali bolj verjetno pod vplivom krajevnega govora. Starejši ima tipično koroško vokalizacijo cirkumfektiranega in novo akutiranega *ə* v nezadnjem besednem zlogu *v e*, mlajši pa ima za cirkumfektirani *ə* refleks *a* verjetno zaradi vpliva takratnega osrednjeslovenskega (knjižnega) jezika.

V zapisu sta si rokopisa najbolj podobna pri kratkem vokalizmu, saj zasledimo veliko enakih pojavov v približno enakem obsegu (o-jevsko akanje, preglas, redukcija *i*, zapis položajno labializiranega polglasnika *v -o*, oblika veznika *temveč*, izglasni *-o* za *-u* v dajalniku in mestniku ednine samostalnikov in pridevnikov moškega spola). Razlika je v medponi *-ova-*, ki je pri starejšem reducirana v *-va-*, v mlajšem pa zožena v *-uva-*. V mlajšem je prisotnih manj redukcij, asimilacij in e-jevskega akanja, v starejšem pa je manj primerov izglasnega *-u* za *-o*.

Pri soglasnikih in soglasniških sklopih zasledimo več različnih narečnih pojavov v starejšem rokopisu kot v mlajšem in tisti pojavi, ki jih najdemo v obeh, so praviloma

pogostejši v starejšem (švapanje, diferenciacija *mn > ml*, narečna palatalizacija meh-konebnikov, redukcija soglasnikov, rinezem, redukcija *b* pred *r*). V enakem obsegu vsebujeta ostanke druge praslovanske palatalizacije, prehod *v* v *b* v sklopih *zv* in *dv*, odsotnost *h* v glagolu *hoteti*, zapisovanje protetičnih glasov *v-* in *j-* ter otrdelost palatalnega *l̥*. Mlajši pisec je bolj nedosleden pri zapisovanju členka *-j* pri prislovih, vendar se kaže premik k zapisovanju po osrednjeslovenski pisni tradiciji, ter pri zapisovanju palatalnega *n̥*. Samo pri mlajšem je ohranjen en primer prvotne skupine *dl* in narečna oblika števnik *tretji*.

Glede na povedano lahko zaključim, da ima mlajši rokopis na ravni glasoslovja manj narečnih potez in je bližje takratni (celo sedanj) knjižni normi, kar je najbolj izrazito pri soglasnikih in soglasniških sklopih. Vendar je tudi ta rokopis še vedno narečno obarvan, pogosto sledi takratnemu načinu zapisovanja in je nedosleden pri zapisovanju nekaterih, takrat morda razvojno spreminjajočih se glasov (npr. palatalnega *n̥*). Iz rokopisov ni mogoče izluščiti elementov drugih koroških narečij, saj so obstoječi pojavi ali širše koroški (torej poleg rožanskega značilni tudi za druga koroška narečja) ali rožanski ali samo ožje rožanski (npr. *i* in *u* za stalno dolgi jat in cirkumflektirani *o* sta značilna le za južni del osrednjih rožanskih govorov).

Viri in literatura

- Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. www.fran.si (datum dostopa: 20. 5. 2017)
- GRAFENAUER, Ivan, 1973: Ljudsko pismensko in ustno slovstvo. *Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva*. Celje: Mohorjeva družba. 214–219.
- JAVORNIK, Marija idr., 1997: *Veliki splošni leksikon v osmih knjigah. Druga knjiga Ch-Gh*. Ljubljana: DZS.
- Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika [= KOK]: www.rav.sik.si/sl/e-knjiznica/rokopisno-gradivo-in-stari-tisk (datum dostopa: 25. 5. 2017)
- KOTNIK, France, 1944: Bukovniški rokopisi Antikrista. *Zbornik Zimske pomoči*. Ljubljana: Zimska pomoč. 415–424.
- KOTNIK, France, 1952: Naši bukovniki, ljudski pesniki in pevci. *Narodopisje Slovencev II*. Ljubljana: Klas. 86–102.
- LOGAR, Tine, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Uredila Karmen Kenda-Jež. Ljubljana: ZRC SAZU.
- MAURER-LAUSEGGER, Herta, 2016: Koroško bukovništvo skozi čas. *Jezik in slovstvo* 3–4. 35–48.
- OGRIS, Alfred, 1998: Woher stammte der Kärntner »bukovnik« Matthias Schegar/Matria Žegar? *Carinthia I*. Klagenfurt: Geschichtsvereines für Kärnten. 445–463.
- POGAČNIK, Jože, 1995: Pojav bukovništva. *Slovensko slovstvo v obdobju razsvetljenstva*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 140–141.
- RAMOVŠ, Fran, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika. II, Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- RAMOVŠ, Fran, 1935: Koroška dialektična skupina. *Historična gramatika slovenskega jezika. VII, Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna. 1–29.
- Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja*, Index 033 [= RSR Index 033], 2008–2011: Žegar, Matija: *Antikrist*. http://ezb.ijs.si/fedora/get/nrss:index_index_033/VIEW/ (datum dostopa: 25. 5. 2017)

- Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja*, Ms 017 [= RSR Ms 017], 2008–2011: *Življenje, regirenga inu smrt Antikrista*. http://ezb.ijs.si/fedora/get/nrss:nrss_ms_017/VIEW/ (datum dostopa: 25. 5. 2017)
- SMOLE, Vera, 2006: Lingvogeografska obdelava spola v ednini: samostalniki srednjega spola na -o v slovenskih narečjih = A geolinguistic examination of gender in singular: neuter nouns in -o in Slovenian dialects. Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovensko jezikoslovje danes = Slovenian linguistics today* (*Slavistična revija* 54, pos. št.). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 125–136, 491–503.

